

mat. Különösen kéziratárúk és ősnymtatvány-gyűjteményük tesz kitűnő kartotékkatalógusával nagy szolgálatokat. A bécsi Universitáts-Bibliothek rendszerében követi a Nationalbibliothek numerus currens számozását, míg azonban az utóbbi vásárlás útján szerzi be könyveit, addig az Universitáts-Bibliothek könyvvállományának nagy százalékát az Ausztria területén megjelenő sajtótermékek kötelempéldányai teszik. Nagy olvasótermük állandóan többszáz, többnyire egyetemi hallgató kutatót fogad magába. A könyveket aránylag rövid idő alatt bocsátják a használók rendelkezésére. A kölcsönzés úgy itt, mint a Nationalbibliothekban, egy, egész Németországra és Ausztriára közösen megállapított szabályzat alapján történik.

KOZOCSA SÁNDOR DR.

Alexander de Villa Dei Massa computi-ja a Pray-codexben. ZALÁN Menyhért, a tudomány kárára elhunyt tudós bencés, a PRAY-codexről írt alapvető tanulmányaiban¹ tisztázta e codex különböző időben, különböző másolóktól eredő szövegének forrásait. Megállapította, hogy e kézirat eredetileg csak a sacramentariumot, naptárt s a halotti szertartásokat tartalmazta, ez utóbbiak között a «halotti beszédet» is. ZALÁN megállapításai szerint a függelék, mely 29, szentekről szóló és votív-miséét tartalmaz, még a XIII. században fűzték a törzsszöveghez, a Micrologust pedig 1425-ben, vagy még későbbben, mégpedig a pozsonyi káptalanban, hová a törzsrész még a XIII. század folyamán került. A pozsonyi káptalanban tehették hozzá a KÁLMÁN király korából való esztergomi zsinathatározatok négy levelét is, melyeknek utolsó lapjára — mai számozás szerint a IV. lapra — íródott az a computusról, vagyis egyházi időszámításról szóló verses mű is, melyről ZALÁN nem szól, s melynek szerzője ALEXANDER DE VILLA-DEI (meghalt 1240 körül), a középkor legismertebb és elterjedtebb grammatikai tankönyvének a *Doctrinale*nek szerzője.²

A *Doctrinale* 1199-ben jelent meg,³ ALEXANDER többi művei még ez után. De amilyen népszerű volt a *Doctrinale*, mely mintegy 250 középkori kéziratban maradt fenn⁴ és 279-szer nyomtatott ki — REICHLING, a mű modern kiadója legalább is ennyinek adja részletes leírását,⁵ — oly hamar, még a XIII-ik század folyamán feledésbe merültek szerzőnk kisebb művei.⁶ A «massa computi»-nak REICHLING 9 kéziratát ismeri a XIII—XIV-ik századból: egy troyes-it, egyet a Bodleyanából, egyet a Vatikánból, négy párizsiti és egyet a svájci Engelbergből, melyekhez járul még az utrechti egyetemi könyvtár 722. sz. kéziratában megőrzött, e könyvtár kéziratári katalógusában csodálatosképpen anonymnak jelzett szöveg, továbbá a mi magyar nemzeti múzeumunk cod. lat. med. aevi 29. sz. kéziratának s végül PRAY-codexének szövege. E legutóbbi, melyről a továbbiakban szó lesz, igen csonka és pontatlan redakció, mely még hozzá idegen szövegrészekkel is vegyítve van.

¹ M. Könyvszemle, 1926. és 1927. évfolyamok.

² Kiadva: Monumenta Germaniae Paedagogica. XII. — Ed.: D. REICHLING. Berlin, 1893.

³ I. h. p. XXXVII.

⁴ Ezekhez járul a M. N. Múzeum c. I. m. ae. III. sz. kézírata. 450-ből.

⁵ I. m. CXII—CCCIX. és XLIV—XLV. II.

⁶ Mon. Germ. Paed. XII.

ALEXANDER francia ember volt, nevét szülőhelyéről, az északfranciaországi Ville de Dieu városáról vette, papi pályán működött, Párizsban tanult az egyetemen s talán tanított is ott. Ezt azonban némelyek, mint REICHLING, valószínűtlennek tartják. (I. h. XXIV. l.) Még sincs kizárva, hogy többévi párizsi tanulmányai közben (i. h. XXII—XXIII.), az akkori egyetemi szokás szerint, mégis csak tanított ALEXANDER az artista (filozófiai) fakultáson, miután a magisteri fokozatot elnyerte.¹ Műveit pedig *tanították* Párizsban — nekünk ez a fontos — s az is kétségtelen, hogy a mi PRAY-codexünk írója is onnan, a művelt magyar papok tanulmányi helyéről hozta ezt magával. Ezt a feltevést megerősíti az a körülmény, hogy e műnek németországi kézírata nem ismeretes, REICHLING legalább is nem tud ilyenről. A PRAY-codexbeli szöveg igen kivonatos, mindössze 40 sornyi, míg az eredeti *Massa*, ennek modern kiadását véve alapul, mely egyúttal egyetlen kiadása is,² 387 sorból áll. E PRAY-codexbeli 40 sorból is csak 20 fordul elő a *Massa* említett kiadásában, míg 2 Robertus GROSSETESTE (GROSSECAPITIS, † 1253) *Computus*ából való, a többi 18-nak eredetét pedig nem tudtam megállapítani. Robert STEELE, a *Massa* modern kiadója elmondja, hogy ő 3, a British Museum tulajdonát képező XIII-ik századi kéziratból készítette kiadását, de hozzáteszi, hogy e műnek sok kézírata van, melyek mind különböznek egymástól kisebb változtatások- s különböző időkből származó hozzátoldásokkal.³ A *Pray-codex*beli szöveg csonka, töredékes voltát abból magyarázom, hogy a codex e részének írója egyetemi jegyzetei után dolgozott, előadásom, pergamenre vetett följegyzéseiből, melyek egészen természetesen nem lehettek kifogástalanok, s melyek közé könnyen vegyült idegen anyag.

ZALÁN Menyhért minden kétséget kizáróan kimutatja, hogy a PRAY-codex minden forrása nyugatról jött, s ha ő a francia hatást nem is látja oly erősnek, mint mások, ALEXANDER *massája* kétségtelen adat arra, hogy Halotti Beszédünk kéziratán is dolgozott Párizsban tanult magyar pap. Nem lehetetlen, hogy e szövegrész még XIII-ik századi, bár az írás jellege alapján szívesebben tenném a XIV-ikre, mindenesetre azonban Párizsból, ALEXANDER működési helyéről való.

Magyar pap franciaországi ALEXANDER-tanulmánya többet árul el e párizsi magyar tanulmányokról, mint azt, hogy — magyar egyetem híjján — Párizsban képzett papjaink épűgy a legfrisebb tudományos eredményeket sajtóttották el és

¹ Ld. ehhez : SCHNÜRER, Gustav : Kirche u. Kultur im Mittelalter. Paderborn, 1929. II. 378. l. — ALEXANDER magister címére pedié : Mon. Germ. Paed. XII., p. XIII., 4. j.

² Opera hactenus inedita Rogeri Baconi. Fasc. VI. : Comptus Fratris Rogeri, accedunt . . . Massa computi Alexandri de Villa Dei. Nunc primum edidit Robert STEELE. Oxonii, 1926. Clarendon.

³ I. h. XXV. — A BACON-kiadás következő sorai egyeznek a PRAY-codex következő soraival : B. 1 : p. 1. — B. 3 : p. 2. — B. 7 : p. 4. — B. 22 : p. 7. — B. 24 : p. 11. — B. 25 : p. 12. — B. 26 : p. 13. — B. 121 : p. 17. — B. 122 : p. 18. — B. 123 : p. 19. — B. 133 : p. 21. — B. 134 : p. 22. — B. 135 : p. 23. — B. 136 : p. 24. — B. 273 : p. 26. — B. 188 : p. 35. — B. 190 : p. 39. — B. 198 : p. 40. A GROSSETESTE-féle *computus*nak pedig 34, sora felel meg a PRAY-codex 7. sorának s a 39. a 15-iknek : i. h. 257. l.

honosították meg itthon az egyházi időszámítás — akkor igen fontos, külön tudományága — terén, mint — HAJNAL megállapításai szerint — a retorikai tudományokban, közöttük a fogalmazás és betűvetés mesterségében. Ezenfelül ALEXANDER művének XIII-ik vagy XIV. sz.-i előfordulása egy magyar könyvben azt is jelentheti, hogy a magyarok ekkor még csak praktikus kiképzés, a kancelláriai, udvari szolgálathoz szükséges ismeretek elsajátítása végett keresték fel a párizsi egyetemet. De még más következtetés, talán nem is túlságosan merész következtetés vonható le a PRAY-codex említett 20 sorából. ALEXANDER ugyanis a maga grammatikai, retorikai és egyéb, az elsőfokú kiképzést szolgáló munkásságában, szigorú vallásos és egyházas felfogásában éles elentébe került a klasszikus auctorokat s általán a pogány latin irodalmat és régiségeket tanulmányozó, főképp Orléansban divó iránnyal, melyet szigorúan elítél «pogány» studiumaiért. Hogy a mi papjaink ALEXANDERT hallgatták s követték, talán közvetve arra is mutathat, hogy ők e szigorú, egyházas irányt követték s emellett tanulmányaik csak az alsóbb, artista fakultás tárgyaira szorítkoztak. Úgy látszik, ekkor még — hiszen mindössze 300 évvel a honfoglalás és 200-al a keresztény civilizáció felvétele után — a tudományok öncélú műveléséhez, mit a párizsi nagyfontosságú theologiai fakultás, vagy az orléansi klasszikus irodalmi tanulmányok nyújthattak volna, a magyar kultúra nem ért el. Majd ismét 200—300 év multán, midőn Itália, az európai civilizációban akkor vezető ország lesz a magyar művelődés mintaképe, a magyar humanizmus ragyogó korában eljött ennek is az ideje.

BARTONIEK EMMA.

A Katona Józseftől Versei gyűjteményébe másolt Az Estve c. költemény szerzője. KATONA József Versei kiadásra szánt gyűjteményének (Múz. Kézirattár, Oct. Hung. 349.) végére odamásolt egy idegen verset a következő megjegyzéssel: «Ez nem az én munkám. A szerzőnek csak adózni akartam a bennem okozott elragadtatásért. Ennek ide ragasztásával kívántam gyengébb verseimnek megszenvedést szerezni az olvasó szemei előtt.» Már az, hogy KATONA ily elragadtatással nyilatkozott egy költeményről, joggal kíváncsivá tesz szerzőjére. Az akkori irodalomban még igazán meglepő virtuozitás, melylyel a szóban forgó verset szerzője megalkotta, érthetővé is teszi a lírához s általában a szorosabb értelemben irodalmi költészethez csak a színpadi műsor több évi gyarapítása után érkezett s a formákkal, formáért, zeneiségért küzdő KATONA lelkesedését. Azoknak a keveseknek, akik KATONA verseinek kéziratát forgatták, fel is keltette a figyelmét. De HEGEDŰS Zoltán is, ki legbehatóbban foglalkozott KATONA lírájával s a versek kéziratával, egy sereg verskötet és kézirat számbavétele után kénytelen volt lemondani a reményről, hogy valaha is megtalálja a titokzatos vers eredetét és szerzőjét. Hajlandó volna magának KATONÁnak tulajdonítani. De határozott kijelentésével szemben nem meri.¹

Az elfelejtett verselő virtuóz, kinek versei szinte azt a hatást teszik, mint a költészetek virágkora után működőkéi szokták, kik az elődeiktől kifejlesztett formákkal formái nehézséget már nem is ismerve, épen gyakorlatuk biztonságá-

¹ K. J. lírai költészete. 1927. 45. l.

folytán erejüket fitogtatva játszanak, Bozóki István, CSOKONAI első és legtehetségesebb követőinek egyike. Miután 1802-ben az országgyűlés alkalmából a MARTINOVICS-féle összeesküvés elfojtása óta elsősül adott újra röpiratban hangot a magyar nyelv művelő kívánságoknak s néhány más írását is közzétette, a poézisért lelkesedő pozsonyi diákok ők vették körül valóságos irodalmi vezérként, s mikor utóbb jogi tanulmányaikra elszéledtek, akkor is megtartották vele kapcsolatukat. 1805-ben *Tavaszi Virágok* címen egy kis anthológiát adott ki a maga és barátai,¹ továbbá TELEKI László gr.,² a nagylelkű mecénás verseiből, ez utóbbinak ajánlván is a kötetet.³ Legnagyobb művész e poéták közül maga a gyűjtő s a kötet legbecesebb eredeti darabja valóban az, amely KATONÁT ujjongó elragadtatásra bírta (*Az Est*). Formakézségben és nyelve hajlékonyságában, de szentimentális és GESSNER-i hangulataival is Bozóki jár legkiszárolagosabban és legtöbb érzékkel CSOKONAI nyomában, kit SZEMERÉNEK *A Grátiák éneke* c. verse a kis kör mestereként jelöl meg. *Az Est* formája is CSOKONAI egyik kedvenc ritmusának középrímekkel zeneibbé tett változata. A *Rózsabimbóhoz* némely helyein is előtünik e csilingelés («Nyilj ki *gyenge* kertí *zsenge*: Hébe nektárt hinte rád...» V. ö. Bozóki kezdő soraival: «Itt, hol *gyenge* szellet *leng e'* Völgyre — bíborszín gyapot forma *felhős* Est! — fedd *el hős* sűgárostúl, a napot.»), Bozóki bámulatos biztonsággal végig viszi hosszú versén. Egyik-másik strófa mesterkéltén hat, de többen könnyed leleményességgel halad előre a rímkeresés közben is. Sajátos látásra való képessége feltűnően újszerű nyelvet teremt magának.⁴ A költemény az esti hangulatnak, az esti természetnek finom kiélvezése s bár kissé már hosszadalmassá

¹ Itt közölt 3 versét Szász Károly (Értek. a nyelv- és széptud. köréből. X. 7. 1882.) egy most az Akadémia kéziratárában őrzött kéziratból ismertette. Kinyomatásukról sem ő nem tud, sem VOINOVICH (I K 1899.) nem említi.

² SZEMERE Pál, PÁLÓCZY László, DAPSY Rafael (az egyetlen, kinek neve sem szerepel még SZINNYEINÉL sem), KOMJÁTHI Pál és FARKAS Károly. Ez utóbbi neve a kötetbe fölvetett egy tucat verse közül egy alatt sincs kitéve, csak F*** jegy jelöli, de az itt közöltek közül néhány megvan *Mulatságok* címen ugyancsak 1805-ben kiadott kötetében is.

³ A Hazai Tudósítások 1807. 39. száma ismertette a kötetet s belőle a nádorné emlékezetére írott versen kívül szintén épen ezt a költeményt emelte ki, azt írván róla: «olylan, mellynél szebbet CSOKONAITól se várhatnánk».

⁴ Pl. A' hárs erdő' völgyén ferdő Hold' harmatos sűgára,
itt, egy görbe gally közt tör be Lugósim' árnyékára:

Ott, a' réten, a' setéten kékellő völgy folytába,
Gyöngyét tűzi, fénnel fűzi a' virágok nyakába.

Itt, a' tóban, a' zűgóban, hol a' patak hempereg
le a' sásra; két egymásra hajlott hattű szendereg;...

B. többi versei közül nyelvükért és zeneiségükért különösen figyelemreméltók részben vagy egészben *Az első szerelem*, *Az én vidékem*, *Édes megbékélés*, *Egy nyiló rózsához* címűek.

válik, kedves egyszerű fordulattal tud megállni a szemlélődés végén, a mindent ellankasztó, felséges csöndet adó estet aposztrófálván:

Én is, szíves
kedvel, hives
kebeledbe borúlok,
's szokott hantom
mellett lantom
hangjával el némúlok!

KATONÁT elragadtatása nemcsak a vers lemásolására bírta, legalább formáját maga is próbálta megvalósítani *Új Esztendőre (1827)* c. költeményében. Valószínűleg egyebütt is részben Bozóki közvetítésével fogta meg egy-egy CSOKONAIAS hangulat és fordulat.

Magának Bozókknak költő-pályája kicsinyben párja a KATONÁÉNAK. Ő is ügyvéd volt s a költészetről akkor mondott le, mikor hivatali állást vállalt. Abban az évben, melyben hadbíró (Auditor) lett (1800), jelent meg utolsó ismert verse. Így ifjú próbáknál nem jutott tovább, de azok sem érdemlik meg egészen azt a teljes ismeretlenséget, melyben az irodalmi viszonyok akkori fejletlensége folytán maradtak. Tíz évvel utána induló pályatársa neve nélkül akarta egy versét újra a közönség elé vinni, de ugyanazok a körülmények az ő kötetét kinyomatásig sem engedték jutni.

Bozóki kiadványa egész összeállításában sem érdektelen. Az ifjú poéták, mint annak idején CSOKONAI, végigjárják a külföldi, főleg német verselőik iskoláit, fordítanak mindenfélét HORATIUSTÓL s SCHLEGELIG és KLEISTIG.¹ Különösen figyelemreméltó, hogy a német romantika is érinti már őket: a természet-érzéken kívül különösen jellemző a fantázia, művészet, költészet és ihlet költői témaként való gyakorisága; ebben az irányban jellemző épen SCHLEGEL egy sonettjének fordítása is F***, azaz FARKASTÓL.

WALDAPFEL JÓZSEF.

Szerencsétlenség a vatikáni könyvtárban. Mély megdöbbenéssel vette Karácsony vigiliáján az egész tudományos világ a hírt, hogy december 23-án a kora délutáni órákban a Vatikáni Könyvtárnak a második emeleti terme beomlott, s a pusztulás súlyos emberáldozatot is követelt, négy dolgozó munkáson kívül a romok alatt lelte halálát a könyvtárnak egy fiatal tisztviselője, Marco VATTASSO is. Az első hírek, amelyek meglehetősen bizonytalanul írták le a szerencsétlenség helyét is, a szomorú emberáldozaton kívül rendkívüli arányú anyagi veszteségről számoltak be, amely pótolhatatlan értékeket semmisített meg. Az első hírek szerint elpusztultak a második emeleti, a vatikáni gyűjtemények látogatói által jól ismert Sala della Bibliotecában kiállított összes kéziratok, amelyek pedig a könyvtár legbecsesebb darabjai közé tartoztak, így

¹ HORATIUSBÓL DAPSY magyarosít négy költeményt. A többiek a klasszikusokat nem bolygatják, a «moderneket» annál nagyobb változatosságban. Az említettekén kívül szerepel a kötetben OPITZ, HAGEDORN, LICHTWER, WALLER, BLUMAUER, TRENK, YOUNG, DENIS, GOETHE s rajtuk kívül megnevezetlen német, francia és angol költők is.

egy IV. századi palimpsest VERGILIUS, korai görög kéziratok, LUTHER Márton, VIII. HENRIK levelei, itt volt kiálltva a vatikáni könyvtár egyik KORVIN codexe, valamint ifjabb VITÉZ János pontificaleja is. Ezekon kívül — az első hírek szerint — elpusztultak azok a díszes vázák és egyéb monumentális emléktárgyak — köztük a híres «Jézus, a jó pásztor» szoborcsoport (MARSCHALL bécsi professzor műve), amelyet FERENC JÓZSEF ajándékozott XIII. LEO pápának pápasága huszonöt éves évfordulója alkalmából. A szerencsétlenség a kézikönyvtárból — az első hírek szerint — kb. 15.000 kötetet tett hasznavehetetlenné.

Szerencsére az első riasztó hírek nem bizonyultak teljesen valónak. Bár az elpusztult emberéletek mérhetetlen veszteséget és fájdalmat jelentenek, mégis már a könyvtár proprefektusának, Mons. Eugenio TISSERANTnak első hivatalos jelentéséből (L'Osservatore Romano, 1931 dec. 24.) is megállapítható volt, hogy a tárgyi kár szerencsére sokkal csekélyebb jelentőségű, mint ahogy azt az első pillanatban gondolták.

A proprefektus jelentéséből elsősorban megállapítható a szerencsétlenség pontos helye. A vatikáni könyvtár — eltekintve a mostani pápa által a régi mozaikműhely helyén berendezett amerikai rendszerű raktártermektől — az ú. n. Braccio Vecchioban van elhelyezve. Ezt a szárnyat V. SIXTUS pápa (1585—90) építtette könyvtár céljaira. Ez a Braccio Vecchio körülbelül felében osztja ketté a BRAMANTE által egy tagban elképzelt monumentális Cortile di Belvedere-t, épen azon a ponton, ahol BRAMANTE a vatikáni domb emelkedő szintjének megfelelően egy lépcsőzettel törte meg a belvederi udvar síkját. A SIXTUS-féle építmény a lépcsők fölé épült, s ennek második emeleti helyiségét, amelyet Paolo BRILL és ZUCCARI freskói díszítették, nevezték el Salone Sistinonak. Az alatta, az első emeleten lévő helyiségek csak 1890 óta szolgálnak a könyvtár céljaira, ott helyezték el a kézikönyvtár egy részét. TISSERANT jelentéséből megállapítható, hogy a tetőszerkezet a SIXTUS-féle terem északi oldala felé szakadt be, s magával rántva a padozatot az első emeleti Sala della Consultazione két termében tett kárt. Szerencsére a SIXTUS-teremben levő hét kiállítási vitrin közül csak egy zuhant le a padozattal együtt, az ebben lévő nyolc kézirat közül hetet sértetlenül találtak meg, a nyolcadikat pedig, egy a sólyomvadászatról szóló díszesen illuminált XIII. századi kéziratot, csekély, könnyen restaurálható károkkal ásták ki a romok közül. A többi vitrin szenvedett ugyan kisebb-nagyobb sérülést, de a tárlók erős szerkezete sértetlenül megőrizte a kéziratokat. A műtárgyak közül egy malachit- és egy vörösránitváza, továbbá III. NAPOLEON fiának keresztelőkútja pusztult el, azonkívül egy VI. PIUS által készíttetett gránitasztal és két, IX. PIUS által készíttetett falábakon álló labradorit díszasztal. A fal mellett régi divatú könyvszekrények, ahol régebben a kéziratok és CICOGNARA-féle könyvtár állott, a szerencsétlenség idején üresen álltak, kevéssel azelőtt hordták át ezt az anyagot az új raktártermekbe. Az első emeleti kézikönyvtárban a beomlás eltemette a Germania-szak nagyobb és az Inghilterra-szak kisebb részét. Továbbá a Diritto Canonico-szak 1/3 részét, valamint a Diritto Civile, Epigrafia, Agiografia, Liturgia, Paleografia, Papi, Cardinali, Vaticano szakok tekintélyes részét. Legfájdalmasabb veszteséget a Cataloghi di Biblioteca

szak csaknem teljes pusztulása jelenti, mert a könyvtárak régi nyomtatott katalógusainak egy része többé be nem szerezhető.

Már az első híradásból megállapítható volt tehát, hogy a magyar vonatkozású anyagot kár nem érte. Az említett két magyar kézirat a SIXTUS-teremben egy másik vitrinben volt, amelyik nem zuhant le, a kézikönyvtár Ungheria szakja a déli oldalon van felállítva, azt kár szintén nem érte, az 1929-ben a magyar kormány ajándékként átadott gyűjtemény pedig már az új raktárakban nyert elhelyezést. Azt, hogy a magyar vonatkozású anyagot semmi károsodás nem érte, XI. Pius pápa maga mondta vatikáni követünknek az újévi üdvözlés alkalmával. Miután az Ungheria szakon kívül a többi szakba is vannak beosztva magyar szerzőktől való művek, az elpusztult anyagban is lehetett néhány magyar szerző műve. Amennyire azonban a kézikönyvtárat ismerjük, a könyvtárnak épen ezek a szakjai, természetüknél fogva, csak nagyon gyér magyar anyagot tartalmaznak. A Cataloghi di Biblioteca szakban megvoltak a Magyar Nemzeti Múzeum és a budapesti Egyetemi Könyvtár katalógusai, amelyek mégis csak pótolhatók. A Paleografia szakban HAJNAL István és ISOZ Kálmán újabban megjelent paleográfiai munkái voltak meg. Ezek is könnyen pótolhatók. (V. ö. TÓTH LÁSZLÓ: A vatikáni könyv- és levéltár, Magyar Katholikus Almanach 1928-ra.)

A szerencsétlenség után nyomban megindított mentési munkát, amelyben az alkalmazottakon, a vatikáni csendőrségen és tűzoltóságon kívül részt vett a római városi tűzoltóság egy különítménye is, nagyban megkönnyítette a száraz idő, így a romok közül kiszabadított nyomtatványok igen nagy része, amint azt a későbbi hivatalos jelentések (L'Osservatore Romano, 1931 dec. 25, dec. 28—29, dec. 31.) örömmel állapították meg, átkötés után ismét használható lesz. A betemetett nyomtatványok tekintélyes részét az erős állványok mentették meg a pusztulástól. A romok eltakarítása rendkívül gyorsan ment, még az esőzés beállta előtt, december 27-én reggel 10 óra 10 percre be volt fejezve. Ugyancsak december 27-én reggelre elkészült már egy ideiglenes tetőszerkezet is, amely az esőzés behatásai elől védi a termeket. A romok alól kiásott könyvanyagot december 29-ike reggeléig átszállították a régi mozaikműhely helyén berendezett új raktárakba, 1932 január 2-án pedig már az egész könyvtárat megnyitották a kutatók előtt. Azóta serényen folynak a restaurációs munkálatok. Időközben a pontos technikai vizsgálat során az oldalfalakon kisebb repedést észlelve, az egész kézikönyvtárat kiürítették és az anyagot az új raktárhelyiségekbe helyezték át. Így alapjaiban fogják átépíteni és restaurálni a helyiségeket, amelyek régi művészi díszüket annál kevésbé fogják elveszíteni, mert Paolo BRILL és ZUCCARI oldalfreskói sértetlenek maradtak. Az 500.000-nél jóval több kötetet tartalmazó kézikönyvtárból pedig az eltemetett anyag gondos rekonstrukciója után csak elenyésző csekély veszteség fog maradni, amelyet könnyen pótolhat majd az az érdeklődés és szeretet, amellyel az egész tudományos világ a Vaticana gyűjteményeit eddig is gyarapította.

Bár a vatikáni könyvtár szerencsétlensége különleges természetű és a régi építkezésre vezethető vissza, mégis reméljük, nem marad tanulság nélkül a többi könyvtárak vezetői előtt. Amint a turini könyvtár égése a könyvtárak

világtási tűzbiztonsági berendezését mozdította igen nagy mértékben elő, úgy a Vaticanban történt szerencsétlenség gondolkozásra készítheti a könyvtárak vezetőit, hogy az épületek teherbírásának is megvannak a véges határai.

TÓTH LÁSZLÓ.

Az 1931. év három legszebb magyar könyve. A Magyar Bibliophil Társaság az 1931. év könyvtermelése közül hármát tüntetett ki elismerő díszoklevéllel «egységes, szép kiállítása miatt». TORMAY Cecilia *Magyar Legendariuma* az Egyetemi Nyomda sikerült bibliophil értékű kiadványai közül is kiemelkedik, a nyomdának kitűnően sikerült MOLNÁR C. Pálnak a szöveg szelleméhez hűen alkalmazkodó rajzait tipográfiailag visszaadni. FRIZ József munkája: *A könyv története* — a Grafikai Műintézet nyomása — eredetileg a Magyar Szemle Kincsestárának ismert, s kivitelében a klasszikus angol könyvművészeti tradíciókat önállóan követő sorozatában jelent meg. A nyomdai kivitel művészi tökéletessége teljes mértékben ennek a tartalmánál fogva is a bibliofilához oly közel álló műnek száz példányban megjelent bibliofil kiadásában valósult meg. A harmadik kitüntetett mű GULYÁS Pál magyar nemzeti múzeumi főkönyvtárnoknak, folyóiratunk volt kitűnő szerkesztőjének munkája (*A könyvnyomtatás Magyarországon a XV. és XVI. században*), amelyet a szakkritika egyhangú elismeréssel fogadott és a régi magyar nyomdászat történetére vonatkozólag alapvető műnek mondott. A Bibliophil Társaság most nem a könyv tudós szerzőjét, hanem a tipográfiai művészetet a jelen esetben nagyon nehéz feladat elé állító probléma szerencsés megoldóját jutalmazta. GULYÁS Pál kitűnő történeti és művészi érzekkel válogatta össze a mű illusztratív anyagát, izléses, a tartalomhoz könnyen simuló formát talált a könyv külső kivitelére is, s intencióit a Stephaneum-nyomda szerencsés kézzel vitte véghez, úgy hogy ez a munka nemcsak a magyar tudománynak, de a magyar könyvművészetnek is méltó képviselője lett. GULYÁS Pál könyvének könyvművészeti sikere annál kevésbé meglepő, mert szerzője állandó gondos figyelemmel vizsgálta és kritizálta bibliofil könyvtermelésünk anyagát is (v. ö. Magyar Könyvszemle, 1920, 145—51. ll.). A Magyar Bibliophil Társaság kritikája a magyar könyvtermelés felett kétségkívül jelentősen előmozdítja a magyar könyvművészet fokozatos fejlődését. Reméljük, hogy gondosan kiválogató és művészi irányítást célzó munkájának mihamarább meg is lesz az eredménye, amely a mai viszonyok között más nem lehet, mint könyvkiadóinkat arról meggyőzni: olcsó, de művészi kivitelű könyveket kell a közönség kezébe adni.

TÓTH LÁSZLÓ.

Megjelenik a porosz könyvtárak összesített katalógusa. Harninc esztendőös munka eredményeként együtt van a poroszországi tudományos könyvtárak központi, összesített cédulakatalógusa. Az általánosan ismert felvilágosító szolgálat, amelyet az *Auskunftsbureau der deutschen Bibliotheken* lát el, ezen a mintaszerű központi címjegyzéken alapszik. A katalógusban a berlini Staatsbibliothek, a berlini, bonni, boroszlói, göttingai, greifswaldi, hallei, kieli, königsbergi, marburgi és münsteri egyetemi könyvtárak, a braunsbergi Akademiabibliothek és az aacheni, berlini, boroszlói, hannoveri technikai főiskolai könyvtárak anyaga van összegyűjtve. Ezenkívül bedolgoztatott a katalógusba a müncheni Staatsbibliothek és a bécsi Nationalbibliothek anyaga is, amennyiben

az egyezik a fent felsorolt 16 könyvtár anyagával. A katalógusban jelezve van a könyv lelhelye s 1930 január 1-én zárult le.

A londoni *British Museum* s a párizsi *Bibliothèque Nationale* ismert katalóguskiadványa után a most terbevett, fent ismertetett összesített katalógus kiadása lenne a harmadik hatalmas méretű katalóguskiadvány. Amint a kibocsátott előfizetési felhívásból értesülünk, a kiadvány negyedréte alakban s legkevesebb 150 kötetben jelenne meg. Ábécé sorban közölné az anyagot, természetesen a lelhely megnevezésével. Mindössze a periodikák lesznek a *Zeitschriften* címszó, és a szentírás kiadások a *Biblia* címszó alá összegyűjtve, különben szakszemponatok nem vétetnek figyelembe. A közreadott próbalevelek máris meggyőznek a katalógus mintaszerű, pontos címlírásairól s a remélhető gazdag anyagról. Akik ismerjük fent felsorolt könyvtárak még ki nem bányászott magyar anyagtalálási lehetőségeit, igen sokat várunk ettől az impozáns kiadványtól magyar könyvészeti szempontból is. A tudományos munka megkönnyítése szempontjából pedig alig felbecsülhető jelentősége lenne a sorozatnak. A megjelenés feltétele az, hogy 1932 május 1-ig 300 előfizető jelentkezzen, akik a mintegy 50 íves köteteket fűzve 85 Reichsmarkért átvenni hajlandók. Sajnos, a magyar közkönyvtárak aligha vannak abban a helyzetben, az egy Fővárosi Könyvtár kivételével, hogy erre a mintegy 13.000 márkás katalógusra előfizethessenek. Reméljük azonban, hogy a 300 előfizető mégis összegyűl s a három évtizedes, szorgalmas és céltudatos munka eredménye, a porosz könyvtárak összesített katalógusa, a *Gesamtkatalog der Preussischen Bibliotheken* a mai súlyos viszonyok mellett is meg fog jelenni. Arra azonban gondolni sem mérünk, hogy mikor jutunk mi oda, hogy a magyar központi címjegyzék kéziratban bár együtt legyen a nagy közkönyvtárak teljes könyvanyagáról. Pedig azzal egy új fejezet nyílna meg a magyar tudományos kutatás életében. ASZTALOS MIKLÓS.

VÁLTOZÁSOK

a magyarországi nyomdáknál 1930 nov. 1-től 1931 okt. 31-ig.

Budapesten.

- **Apostol nyomda, VIII., Horánszky-utca 20—22.
Balázs István (Herkules ny.), VII., Aréna-út 19.
Bánfi Gyula, VII., Czobor-u. 81—83.
**Csuvara Lajos, IV., Veres Pálné-u. 1.
Diamant Emil, VIII., Cserei-u. 14.
Eckstein Imre, V., Szent István-tér 9.
Elbert és Társa (Kalász nyomda), V., Kádár-u. 5.
***Dr. Frank Imre és Ács Ferenc*, V., Személynök-u. 25.
**Fuchs és Leiner, VIII., Aggteleki-u. 4.
Fuchs Miksa «Sport» nyomda, VIII., Aggteleki-u. 4.
Gerő Samu, VII., Hársfa-u. 24.
Goldmann Henrik, Admiral nyomda, VII., Rózsa-u. 15—17.
**Grünwald Ödön, VII., Wesselényi-u. 4.
Hamburger és Birkholz, Papír- és Nyomdaipar Rt. melléküzlete, V., Tátra-u. 8.
Hanser Károly, III., Bécsi-út 42.
Heinrich József, IV., Veres Pálné-u. 1.
**Hell Ede, VIII., Luther-u. 4.
Jaczkó és Gál, hangjegynyomda és litográfia, VI., Ó-u. 2.
Juhász Árpád, VII., Angol-u. 5.
**Kaizburg Manó, VII., Nagydíófa-u. 32.
Korvin István, VI., Lovag-u. 3.
**Korvin Testvérek, VI., Révay-u. 14.
Korvin Tibor, V., Ügynök-u. 8.
Magyar József és Kämpfner Andor, VIII., József-u. 6.
Magyar kir. József műegyetem mechanikai technológiai intézet nyomdája, I., Műegyetemi rakpart 3.
Marvalics József és Zeichbeck Aurél, VI., Lázár-u. 10.
Máté Ernő, VIII., József-u. 61.
Müller György, V., Vadász-u. 30.
**Nagel István, VI., Csengery-u. 51.
**Nagy András, VIII., Bérkocsis-u. 20.
Nagy Sándor és András (Bocskay nyomda), VIII., Bérkocsis-u. 20.
**Nobel és Társa («Papyrus» nyomda), VI., Aradi-u. 22.
Orsz. Magy. Kir. Iparművészeti Iskola házi nyomdája, IX., Kinizsy-u. 31.
***Pesti könyvnyomda Rt.*, V., Hold-u. 7.
Reinecker Ferenc (Ipari és kereskedelmi nyomda), VIII., József-u. 61.
Reményi Andor, VII., Peterdy-u. 32.
Sámuel Vilmos, VIII., Bercsenyi-u. 5.
Sárközi Testvérek (Stylus nyomda), V., Szemere-u. 2.
**Sárközi Zsigmond, V., Szemere-u. 2.
Schönberger Emánuel, VI., Hegedüs Sándor-u. 25.
**Schwarcz József (Commerce nyomda), VI., Vilmos császárt-út 65.
**Róna Béla, VII., Damjanich-u. 32.
***Stöckelmacher Ferenc*, V., Szalay-u. 2.
Székely Károly, VII., Wesselényi-u. 53.
Toller Károly, VII., Cserey-u. 14.
Ujj István (Maros nyomda), VI., Podmaniczky-u. 24.
Wencesz József, V., Felka-u. 6. és V., Visegrádi-u. 24.
Wollner József (Labor nyomda), VII., Klauzál-tér 5.
**Zobell Adolf, V., Erzsébet-tér 4.
**Zsengery Gusztáv, V., Zrinyi-u. 18.

Vidéken.

- Békéscsaba*, Gálik János (Petőfi nyomda).
Csongrád, László és Szekeres.
Debrecen, **Gárdos József.
Dombóvár, **Árviz Ferenc.
 Bagó Mihály.
Gyöngyös, **Heimann Jenő.
 Nigrinyi Ferenc, «Hangya» nyomda.
Győr, Pósa Tamás.
Hajdunánás, *Böhm István.
 **Pósa Tamás.
Hajduszoboszló, «Bocskay» nyomda.
 **Körner Béla örökösei.
Kecskemét, **Réti Gyula (Kecskeméti Ujság nyomda).
Kistelek, **Aczél Béla és Társa.
Kispest, Paulovics nyomda.
Komárom, **Szathmáry Benő.
Kunszentmiklós, Weisz Manó.
Makó, Makói könyvnyomda, Szabó és Kovács.
Mégyesegyháza, Lup Mihály, Kossuth ny.
Mór, **Pisch Márton.
Nyiregyháza, **«Tiszavidék» nyomda.
- Oroszáza*, **Pless Nina.
 Szépe László.
Pécs, László nyomda.
 Epstein Alfréd, «Minerva» nyomda.
Pesterzsébet, **Nagy és Polach.
 Nagy és Veress.
Pestújhely, **Molnár János.
Rákosliget, Heifeld Jenő.
Rákospalota, Gold Salamon.
 Wéber Károly.
Rákosszentmihály, György Lajos, «Pestvidéki» könyvnyomda.
Soroksár, Molnár István, «Soroksári könyvnyomda».
Szarvas, **özv. Csasztau Györgyné.
Szentes, **«Kultura nyomda».
Tata, Szaif és Raab.
Újpest, Fried Dezső.
 **Fuchs Ilka.
 Róth Ferenc.
Vecsés, Davidovits Zsigmond, «Vecsési ny.».
Zirc, Ott Lajos.

A két ** -gal jelzett nyomdák megszűntek; az egy * -gal jelzett nyomdák változásról magánúton értesültünk.